

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

Навчально-методична серія
«КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ»

Василь Левкулич
Уляна Мараєва

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

(для студентів другого (магістерського) рівня за спеціальністю
033 «Філософія»)

Ужгород – 2022

УДК 165.24+167

Левкулич В., Мараєва У. Епістемологічні проблеми сучасної філософії (для студентів другого (магістерського) рівня за спеціальністю 033 «Філософія») / Василь Левкулич, Уляна Мараєва; Навчально-методична серія «КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ»; [Ужгород. нац.ун-т; Ф-т сусп. наук; каф. філософії]. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. – 35 с.

Розробники:

Левкулич Василь Васильович, доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії факультету суспільних наук УжНУ.

Мараєва Уляна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії факультету суспільних наук УжНУ.

Рецензенти:

Ханас Уляна Ярославівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри туризму факультету туризму та міжнародних комунікацій УжНУ.

Навчально-методичні рекомендації затверджені
на засіданні кафедри філософії факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
протокол №11 від 29 червня 2022 року.

Схвалено методичною комісією факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
протокол №9 від 30 червня 2022 року

© Василь ЛЕВКУЛИЧ, Уляна МАРАЄВА, 2022

© Навчально-методична серія «Кафедра філософії»

ЗМІСТ

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ І ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	15
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	17
ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ, МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ, ЕСЕ (ЗА ВИБОРОМ)	18
ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ НА МОДУЛЬНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ.....	19
ПИТАННЯ ДЛЯ ЕСЕ.....	19
ТЕСТОВІ КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ	20
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	24
МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ	26
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	28

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальний курс «Епістемологічні проблеми сучасної філософії» спрямований на розкриття найважливіших питань епістемології та теорії пізнання, передбачає висвітлення сучасних тенденцій розвитку філософії у світлі особливостей розвитку сучасної науки. В процесі вивчення курсу особлива увага приділяється питанням сучасної епістемології, статусу та інтерпретації знання у класичній та некласичній традиції, сутності смислу у комунікативних практиках, підвищений інтерес до наукових і позанаукових форм знання, комп'ютерних технологій, нейрофізіології, процесів гуманізації та гуманітаризації науки, що значно впливає на сучасний розвиток науки.

Метою курсу є поглиблення знань з гносеології та епістемології, нове прочитання феномену «знання» під кутом нових досліджень, окреслення актуальних філософських проблем теорії соціального/гуманітарного пізнання та шляхи їх розв'язання, що передбачає систематизацію та узагальнення вже здобутих знань при вивченні фундаментальних філософських дисциплін, розгляд особливостей та перспектив розвитку сучасної науки під впливом інформаційних технологій, поглиблення навичок філософської рефлексії та активне їх залучення до науково-пізнавальної та філософської діяльності.

Завданням навчальної дисципліни є:

- ✓ розкрити зміст та особливості сучасної епістемології у філософсько-теоретичній думці українських та зарубіжних філософів;
- ✓ визначити статус знання, його дискурсивність та легітимації;
- ✓ дати аналіз суб'єкта пізнання з точки зору сучасної епістемології;
- ✓ розкрити сучасне розуміння істини та її релятивний характер;
- ✓ визначити сутність раціональної комунікації у сучасній теорії пізнання;
- ✓ дати порівняльний аналіз проблеми інтерсуб'єктивності в сучасній епістемології;
- ✓ з'ясувати особливості філософської рефлексії тілесності людини у сучасній епістемології;
- ✓ аналіз особливостей та перспектив розвитку сучасної науки у сенсі проблеми суб'єкта та об'єкта пізнання;
- ✓ визначити соціальну природу наукового пізнання як проблему соціальної епістемології.

Курс «Епістемологічні проблеми сучасної філософії» викладається на першому році навчання. Зміст курсу поділений на теми, кожна з яких дає цілісну оцінку процесів розвитку філософської думки в контексті історії та культури. Змістовний модуль розкриває сучасні підходи до феномену «знання», його статус у сучасній науковій думці, когнітивні та соціокультурні зміни, а також спрямований на розкриття актуальних проблем сучасної науки, її перспектив розвитку, проблем інтерсуб'єктивності, соціальної епістемології, тілесності знання як ознак сучасної епістемології.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні:

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Вміння виявляти, окреслювати та вирішувати проблеми, що передбачає здатність як до нестандартного розв'язання задач, так і до розв'язання нетипових задач.

ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), що передбачає самостійність міркувань та умовиводів, навички інтелектуального пошуку, залучення нестандартних смислів, зокрема з іншої предметної області.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 10. Здатність до абстрактного мислення, оперативного аналізу значних масивів тексту, формування достатньої аргументації та верифікації реальних фактологічних даних.

Фахові:

ФК 1. Здатність використовувати історико-філософську спадщину в осмисленні та розв'язанні дослідницьких проблем.

ФК 2. Усвідомлення зв'язків філософської спеціалізації з іншими інтелектуальними практиками.

ФК 6. Здатність здійснювати аналітичне обґрунтування та інформаційно-організаційний супровід професійної діяльності.

ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1	1
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи – 9	1	1
	Лекції:	
	24	12
	Практичні (семінарські):	
	24	-
Вид підсумкового контролю: Іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: письмовий підсумковий контроль	Самостійна робота:	
	72	108

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	у тому числі					
	Усього	лекції	Практичні (семінарські)	лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
Модуль 1. Епістемологічний дискурс і сучасні практики філософських досліджень						
Тема 1. Основні проблеми сучасної епістемології.	14	4	2			8
Тема 2. Статус знання в сучасній епістемології	12	2	2			8
Тема 3. Переосмислення статусу суб'єкта пізнання в сучасній епістемології.	12	4	2			6
Тема 4. Сучасне розуміння істини в пізнанні	12	2	4			6
Тема 5. Сучасна теорія смислу.	12	2	2			8
Тема 6. Комунікативна раціональність в сучасній теорії пізнання	14	4	2			8
Тема 7. Проблема інтерсуб'єктивності в сучасній епістемології.	12	2	4			6
Тема 8. «Тілесність» в пізнанні як сучасна епістемологічна проблема.	10	2	2			6
Тема 9. Особливості та перспективи розвитку сучасної науки.	12	2	2			8
Тема 10. Специфіка та проблемність соціальної епістемології.	12	2	2			8
Разом за модуль 1	120	24	24	-	-	72
Разом за семестр	120	24	24	-	-	72

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	Практичні (семінарські)	лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
Модуль 1. Епістемологічний дискурс і сучасні практики філософських досліджень						
Тема 1. Основні проблеми сучасної епістемології.	12	2				10
Тема 2. Статус знання в сучасній епістемології	11	1				10
Тема 3. Переосмислення статусу суб'єкта пізнання в сучасній епістемології.	11	1				10
Тема 4. Сучасне розуміння істини в пізнанні	11	1				10
Тема 5. Сучасна теорія смислу.	11	1				10
Тема 6. Комунікативна раціональність в сучасній теорії пізнання	14	2				12
Тема 7. Проблема інтерсуб'єктивності в сучасній епістемології.	13	1				12
Тема 8. «Тілесність» в пізнанні як сучасна епістемологічна проблема.	13	1				12
Тема 9. Особливості та перспективи розвитку сучасної науки.	13	1				12
Тема 10. Специфіка та проблемність соціальної епістемології.	11	1				10
Разом за семестр	120	12				108

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Епістемологічний дискурс і сучасні практики філософських досліджень

Тема 1. Основні проблеми сучасної епістемології. Натуралістичний та гуманітарний напрямки досліджень в межах сучасної епістемології. Еволюційний, інформаційний, екзистенційно-антропологічний, комунікативний та інші підходи. Розвиток сучасного природознавства та його перспективи. Пізнавальна діяльність суб'єкта та суб'єкт-об'єктні відносини. Прогресивність нейронаук. Квантова теорія свідомості.

Тема 2. Статус знання в сучасній епістемології. Нове прочитання знання. Знання та незнання. Гендерне сприйняття знання. Знання та інтерпретація. Дискурсивність знання. Зв'язок знання та влади, його легітимація. Розуміння наративу. Форми легітимації знання: операціоналізація, прагматизація та технологізація.

Тема 3. Переосмислення статусу суб'єкта пізнання в сучасній епістемології. Еволюційна здатність «бути суб'єктом». Суб'єкт пізнання як системна цілісність. Два підходи до розуміння суб'єкта пізнання: суб'єкт як сукупність стійких, відтворюваних реакцій, функціональних систем та установок, соціальних ролей; суб'єкт як той, хто активно конструює реальність, творчий, інтерпретуючий. Роль несвідомого в пізнанні. Єдність свідомого, несвідомого та діяльності в процесі пізнання. Свідомість як рефлексивність. Усвідомлення як рефлексивна активація суб'єкт-об'єктних відносин. Єдність індивідуального, колективного та соціального суб'єкта.

Тема 4. Сучасне розуміння істини в пізнанні. «Відмова» від істини в сучасній епістемології та її «альтернативи». Роль істини в сучасній науці. Істина і технологічна раціональність. Істина та трансцендентне. Релятивізм як епістемологічна проблема. Релятивізм в епоху ризиків та відповідальності. Універсальність пізнання та варіативність умов і способів реалізації. Потенціал символу в вирішенні проблеми релятивізму. Епістемічний релятивізм в світлі поняття операції.

Тема 5. Сучасна теорія смислу. Смысл як основа комунікативних практик. Логіка смислу Ж. Дельоза: смисл і нонсенс, подія, поверхня, сингулярність, смисл і мова, фантазм. Подолання нерозуміння як габітус. Габітус – смисл – зона обміну. Смысл як прогалина в бутті.

Тема 6. Комунікативна раціональність в сучасній теорії пізнання. Сутність раціональної комунікації та комунікативна нераціональність. Плинність раціональності комунікації. Критерії раціональності. Раціональність та ірраціональність. Роль метафори в комунікації. Комунікативна раціональність

як конструювання смислів (А. Шюц, Н. Еліас). Соціальна теорія про системно-комунікативне поняття раціонального. Спір про первинність та самооцінку.

Тема 7. Проблема інтерсуб'єктивності в сучасній епістемології. Сутність інтерсуб'єктивності та аспекти її розуміння (Е. Гуссерль, А. Шюц, П. Рікбор). Соціально-філософський та соціально-епістемологічний аспекти інтерсуб'єктивності. Міждисциплінарна модель інтерсуб'єктивності. Формування наукової проблеми на інтерсуб'єктивному рівні. Інтерсуб'єктивність в медіареальності. Роль індивідуального в неklasичному мисленні. Закони комунікації та інтерсуб'єктивність.

Тема 8. «Тілесність» в пізнанні як сучасна епістемологічна проблема. Суб'єкт та об'єкт пізнання як співвиникаючі емерджентності. Тілесність розуму та розумність тіла, проблема тіла-свідомості. Енактивність тілесного розуму. Тіло як вихідна точка пізнання (М. Мерло-Понті). Активність та інтерактивність суб'єкта пізнання. Єдність тіла та оточуючого середовища. Спроба поєднання наук про життя та філософської теорії пізнання. Сутність епістемологічного конструктивізму. Живий організм як когнітивний агент. Відображення тілесності в мові.

Тема 9. Особливості та перспективи розвитку сучасної науки. «Конфлікт» класичної та неklasичної науки. Проблемність суб'єкта та об'єкта пізнання, їх переосмислення. Хаотичні явища як предмет аналізу сучасного природознавства. Роль випадковостей та самодетермінації. Проблема незворотності часу та статус події. Розуміння технауки (Ж. Оттуа). Культура науки та культура дослідження (Б. Латур). Синергетичний підхід у сучасній науці. Зв'язок науки та інформаційних технологій. Дискурсивність та контекстуальність науки.

Тема 10. Специфіка та проблемність соціальної епістемології. Соціальна детермінованість та соціальна природа наукового пізнання. Сутність соціології пізнання. Предмет соціальної епістемології (Т. Кун, Н. Хенсон, П. Фейєрабенд). Соціальні фактори в розвитку наукових ідей. Соціальний конструктивізм Б. Латура та С. Вулгара. «Сильна програма соціології пізнання» (С. Шейпін, Д. Блур, Б. Барнс). Трансформація наукової комунікації. Соціальні мережі для вчених та перспективи діалогу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ І ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тематика семінарських занять передбачає розгляд найбільш змістовних та проблемних питань курсу «Епістемологічні проблеми сучасної філософії».

Роль викладача змінюється із традиційної на посередницьку. Головним стає колективне знання групи, допомога у з'ясуванні окремих питань, обговорення підготовлених повідомлень, доповідей, рефератів, презентацій. **Мета** семінарського заняття – заохочення студентів до діалогу, розвиток комунікативних навичок студентів, схильність до аналізу та узагальнення, демонстрування отриманих знань в процесі навчання.

Основними формами проведення семінарських занять є семінар-обговорення, семінар-диспут, семінар-бесіда, семінар-конференція, «круглий стіл», а також письмове опитування у вигляді проблемних питань і тестів.

Рекомендована література містить сучасні теоретичні джерела, опубліковані або розміщені на електронних носіях.

Тема 1. Основні проблеми сучасної епістемології

Основні поняття та категорії: когнітивні науки, конвергентність, «ментальні репрезентації», енактивне пізнання, еволюційна епістемологія.

План

1. Проблемне поле сучасної епістемології.
2. Епістемологічний дискурс в натуралістичному і гуманітарному напрямках.
3. Особливості когнітивних дисциплін.

Література: основна: [1, 2, 3, 12, 13, 22],
допоміжна: [6, 13, 20, 21, 22, 26, 33, 56, 74, 75, 76].

Тема 2. Статус знання в сучасній епістемології

Основні поняття та категорії: знання і незнання, дискурсивність, інтерпретація, наратив, база даних, віра, розуміння, «перцептивна гіпотеза», реляйбілізм, епістемологічний конструктивізм.

План

1. Поняття знання в сучасній епістемології. Дискурсивність знання.
2. Знання та інтерпретація. Розуміння наративу.
3. Гендерне сприйняття знання.

Література: основна: [2, 4, 5, 7, 15, 16, 21],
допоміжна: [5, 32, 35, 47, 48, 50, 57, 59, 60, 61, 63, 64, 68, 70, 73, 78].

Тема 3. Статус суб'єкта пізнання та його переосмислення в сучасній епістемології

Основні поняття та категорії: суб'єкт, об'єкт, інтерсуб'єктивність, комунікативні практики, «когнітивні патерни», енактивне пізнання, «когнітивний агент», індивідуальний та колективний суб'єкт.

План

1. Одиничний, колективний і всезагальний суб'єкт.
2. Суб'єктивність і проблема свідомості в сучасній епістемології.
3. Робототехніка та штучний інтелект у сучасних пізнавальних процесах.

Література: основна: [2, 5, 6, 8, 12, 14, 15, 22],
допоміжна: [30, 31, 42, 43, 47, 56, 57, 59, 69, 76].

Тема 4. Сучасне розуміння істини в пізнанні

Основні поняття та категорії: істина, ідеал, знання, розуміння, смисл, інтерпретація, «правда», релятивізм.

План

1. Істина і її альтернативи в сучасній епістемології.
2. Роль істини в науці.
3. Релятивізм як епістемологічна проблема.

Література: основна: [1, 2, 5, 8, 14, 15, 16, 22],
допоміжна: [6, 20, 22, 25, 29, 56, 59, 61, 66, 67, 76].

Тема 5. Сучасна теорія смислу

Основні поняття та категорії: смисл, структура, габітус, практика, «зона обміну», «комунікація свідомостей», сингулярність, фантазм, «акомодація».

План

1. Смисл як основа комунікативних практик в сучасному епістемологічному дискурсі.
2. Концепції смислу у Ж. Дельоза, П. Бурдьє, У. Куайна.
3. Смисл у феноменології та герменевтиці.

Література: основна: [1, 6, 18],
допоміжна: [5, 8, 11, 15, 19, 23, 25, 36, 55, 61, 63, 76].

Тема 6. Комунікативна раціональність в сучасній теорії пізнання

Основні поняття та категорії: раціональна комунікація, комунікативна раціональність і нераціональність, вербальна і невербальна комунікація, абсолютизм, релятивізм, «формальна раціональність», інтерсуб'єктивність, метафора, інформація.

План

1. Особливості раціональної комунікації як епістемологічна проблема. Класична і неklasична традиції.
2. Комунікативна раціональність як конструювання смислів.
3. Особливості метафори та її комунікативні функції в сучасному інформаційному суспільстві.

Література: основна: [1, 2, 11, 21, 22],

допоміжна: [9, 15, 16, 24, 47, 51, 52, 53, 54, 61, 65, 76, 77].

Тема 7. Проблема інтерсуб'єктивності в сучасній епістемології

Основні поняття та категорії: інтерсуб'єктивність, феноменологія, смисл, неявне «фонове» знання, контекст, «когнітивні патерни», енактивізм, медіареальність, мова, персональна ідентифікація.

План

1. Проблема інтерсуб'єктивності в сучасній науковій практиці.
2. Соціально-філософські аспекти інтерсуб'єктивності.
3. Інтерсуб'єктивність в масовій та індивідуальній свідомості.

Література: основна: [2, 5, 7, 10],

допоміжна: [4, 10, 14, 46, 54, 55, 71, 76].

Тема 8. «Тілесність» в пізнанні як сучасна епістемологічна проблема

Основні поняття та категорії: тіло, тілесність, «синергія тіл», емерджентність, енактивне пізнання, «когнітивний агент», автопоезис (самоорганізація), інтерактивність, інтеркорпоральність, емпатія.

План

1. Поняття тілесності: сучасний філософсько-епістемологічний дискурс.
2. Активність та інтерактивність суб'єкта пізнання. Єдність тіла та оточуючого середовища.
3. Емпатія як синергія духовної діяльності людини.

Література: основна: [2, 10, 20],

допоміжна: [1, 2, 3, 7, 12, 17, 25, 37, 38, 40, 78].

Тема 9. Особливості та перспективи розвитку сучасної науки.

Основні поняття та категорії: технонаука, інформаційні технології, міждисциплінарне дослідження, методологічний синтез, нелінійна наукова парадигма, конструктивізм, синергетика, громадянська наука.

План

1. Сучасний стан розвитку науки.
2. Зміна сучасної наукової парадигми і розвиток «технонауки».
3. Людиновимірність і соціогуманітарна спрямованість науки.

Література: основна: [1, 3, 4, 11, 19],
допоміжна: [6, 10, 13, 20, 21, 22, 27, 28, 33, 41, 44, 49, 58, 59, 60, 72, 73].

Тема 10. Специфіка та проблемність соціальної епістемології.

Основні поняття та категорії: соціальна епістемологія, «фонове знання», критерії надійності знань, достовірність знання, «доктринальний парадокс», «колективний розум» (агрегація), «інституційна особистість», «агент пізнання», «доксастичне відношення».

План

1. Основна проблематика соціальної епістемології.
2. Особливості «сильної програми соціології науки».
3. Моделі соціальної інтеракції та комунікації в соціальній епістемології.

Література: основна: [1, 8, 18, 22],
допоміжна: [2, 5, 9, 34, 35, 39, 45, 56, 62, 65,].

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке епістемологія? Відмінність від гносеології.
2. Роль епістемології у філософському знанні.
3. Окресліть основні критерії сучасної епістемології.
4. Визначте основні напрямки дослідження в сучасній епістемології.
5. З якими науками пов'язана сучасна епістемологія?
6. Яка пізнавальна роль суб'єкта та «суб'єктно-об'єктних» відносин?
7. Що таке традиційна і когнітивна епістемологія?
8. Охарактеризуйте гіпотезу «ментальних репрезентацій».
9. Що таке «конвергентність»?
10. Яка роль когнітивних технологій у сучасній епістемологічній практиці?
11. Основні епістемологічні проблеми в добу інформатизації суспільства.
12. Роль науки в сучасному епістемологічному дискурсі.
13. Основні підходи до вивчення пізнання в сучасних практиках.
14. Що таке «тілесний підхід» та ідея «енактивного пізнання»?
15. Поняття знання в сучасній епістемології.
16. Поміркуйте яка відмінність між знанням в класичній традиції і його трансформації у сучасній філософії?
17. Що таке дискурсивне знання?
18. Знання та незнання. Які відмінності між ними в сучасній епістемології.
19. Чим відрізняється знання та інтерпретація?
20. Розуміння наративу.
21. Поняття істини. Критерії істинності.
22. Релятивізм як епістемологічна проблема.
23. Поміркуйте, що означає «бути суб'єктом» у пізнавальному процесі?
24. Що таке неусвідомлена пізнавальна діяльність в сучасній епістемології?
25. Визначте системний та інформаційний підхід та його роль у пізнавальній діяльності.
26. Як можна пояснити поняття «суб'єкт як система»?
27. Що таке «хабітуалізація» як спосіб соціального конструювання реальності?
28. Що таке «колективний суб'єкт»?
29. Які способи соціального конструювання реальності можете навести?
30. Що таке «когнітивна культура особистості»?
31. Визначте етимологічні межі поняття «смысл».
32. Означте еволюцію поглядів на тлумачення смислу у філософській думці.
33. Як поняття смислу пов'язане з досвідом людини?
34. Яка відмінність між «смыслом» і «значенням»?
35. Герменевтичні особливості смислу. Мова і смысл.
36. Теорія смислу в аналітичній філософії.
37. Феноменологічна традиція і поняття смислу.
38. Акомодация як інтерпретація смислу.
39. Поняття габітуса і повсякденної практики.
40. Що таке «зона обміну»?

- 41.«Зона обміну» як осередок комунікації людей.
- 42.В чому суть комунікативної раціональності?
- 43.В чому полягає зв'язок свободи і раціональності в теорії комунікації?
- 44.Метафора як спосіб смислової комунікації.
45. Поняття інтерсуб'єктивності в індивідуальній свідомості.
- 46.Проблема інтерсуб'єктивності в неklasичній філософії (Е. Гуссерль, Ж.П.Сартр, М. Хайдеггер, П.Рікер).
- 47.Соціально-епістемологічні аспекти інтерсуб'єктивності.
- 48.Поняття інтерсуб'єктивності та його міждисциплінарні межі.
- 49.Поміркуйте в чому полягає відмінність між поняттями «значення» і «смысл» на інтерсуб'єктивному рівні?
- 50.Тілесність та її зв'язок з інтерсуб'єктивністю.
- 51.Інтерактивність та інтеркорпоральність як соціальна взаємодія.
- 52.Що означає поняття «когнітивний агент»?
- 53.Емпатія як спосіб сприйняття дійсності.
- 54.Як можна визначити технократичну парадигму у розвитку сучасної науки?
- 55.У чому полягає зіткнення світогляду класичної і неklasичної науки?
56. Громадянська наука як соціальний проєкт у творенні наукового знання.
- 57.Вкажіть найважливіші риси соціальної епістемології.
- 58.Особливості «сильної програми соціології науки».
- 59.Обґрунтування доксистичного відношення (соціального свідчення) в соціальній епістемології.
- 60.Колективні агенти та їх роль у соціальній епістемології.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є одним з найважливіших компонентів освітнього процесу, що передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, яка здійснюється як під час аудиторних, поза аудиторних занять, без участі викладача, так і під його безпосереднім керівництвом. У контексті сучасної системи навчання самостійна робота домінує серед інших видів навчальної діяльності студентів після практичної підготовки (може становити від 15 до 55% навчального програмового матеріалу) та дозволяє розглядати накопичувані знання як об'єкт власної діяльності студента.

Пізнавальна діяльність студентів у процесі виконання самостійної роботи характеризується високим рівнем самостійності та сприяє залучення студентів до творчої активності.

Самостійна робота надасть можливість сформувати у студента здібності до саморозвитку, творчого застосування отриманих знань, способах адаптації до професійної діяльності на сучасному етапі. Вирішення цих завдань неможливе лише шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до студента. Головна мета самостійної роботи – розширити і поглибити знання, уміння, отримані під час лекції, семінарів, попередити їх забування, розвивати індивідуальну схильність, здібності та коло зацікавлень студента.

Основними видами самостійної роботи є:

- 1) опрацювання основної та додаткової літератури з теми;
- 2) написання есе, доповідей, рефератів, презентацій;
- 3) опрацювання окремих тем програми або їх частин.

Контроль самостійної роботи студентів включає:

- ✓ відповідь на контрольні або тестові питання;
- ✓ перевірку конспекту;
- ✓ перевірку виконаних есе, рефератів, презентацій.

**Тематика доповідей, мультимедійних презентацій, есе
(за вибором)**

1. «Новий раціоналізм» і некартезіанська епістемологія Г. Башляра.
2. Соціальний конструктивізм Б. Латура.
3. Теза Дюгема-Куайна у контексті попперівської концепції фальсифікованості знання.
4. Філософія науки П. Фейєрабенда. Принцип відносної автономії наукового знання, теоретичного плюралізму і «принцип міцності» в еволюції знань. Позиція методологічного та епістемологічного анархізму.
5. Критерії істини. Верифікація і фальсифікація К. Поппера. Співвідношення пояснення та розуміння.
6. Поняття парадигми як ключове поняття концепції Т. Куна. Функціонування парадигмального знання на різних етапах розвитку науки.
7. Евристична цінність концепції Т. Куна у розробленні проблем епістемології, філософії та методології науки.
8. М. Мерло-Понті. Тіло як вихідна точка пізнання.
9. Поняття емерджентності і концепція енактивного пізнання Ф. Варела.
10. Габітус і практика. Концепція П. Бурдьє.
11. «Зона обміну» і концепція П. Галісона.
12. Комунікативна раціональність як конструювання смислів (А. Шюц, Н. Еліас).
13. Концепція «комунікативної раціональності» Ю. Хабермаса.
14. Концепція «формальної раціональності» М. Вебера.
15. М. Фуко «Археологія знання».
16. Концепція «колективних репрезентацій» Е. Дюркгейма.
17. Концепція смислових аспектів соціальних комунікацій У. Куайна.
18. М. Полані і концепція неявного знання.
19. Теорія «узгоджених (агрегованих) суджень» (Кр. Ліст).
20. Н. Луман «Суспільство як соціальна система» і його теорія «комунікативних актів».

ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ НА МОДУЛЬНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

Методика модульного контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Епістемологічні проблеми сучасної філософії» включає проведення контрольних робіт та підсумкового контролю у формі іспиту. Її мета – письмова перевірка рівня засвоєння знань студентів у формі есе та тестових завдань на знання теоретичного матеріалу. Кожен варіант складається викладачем вибірково з нижченаведеного переліку теоретичних та тестових завдань.

ПИТАННЯ ДЛЯ ЕСЕ

1. Проблемне поле сучасної епістемології.
2. Науки про людину і сучасний епістемологічний дискурс.
3. Особливості когнітивних дисциплін.
4. Основна проблематика соціальної епістемології.
5. Основні підходи сучасної епістемології: еволюційний, інформаційний, антропологічний, комунікативний.
6. Поняття знання в сучасній епістемології. Знання і незнання.
7. Поняття істини. Критерії істинності. Релятивізм.
8. Соціальний конструктивізм Б.Латура.
9. Критерії істини. Верифікація і фальсифікація К.Поппера.
10. Поняття парадигми як ключове поняття концепції Т.Куна. Функціонування парадигмального знання на різних етапах розвитку науки.
11. Знання та інтерпретація. Розуміння наративу.
12. Тіло як вихідна точка пізнання.
13. Одиничний, колективний і всезагальний суб'єкт.
14. Робототехніка та штучний інтелект у сучасних пізнавальних процесах.
15. Поняття істини та її альтернативи в сучасній епістемології.
16. Релятивізм як епістемологічна проблема.
17. Смысл як основа комунікативних практик.
18. Теорія смислу у філософії Ж. Дельоза.
19. Особливості метафори та її комунікативні функції в сучасному інформаційному суспільстві.
20. Раціональна комунікація і комунікативна раціональність.
21. Інтерсуб'єктивність та її міждисциплінарна модель.
22. Інтерсуб'єктивність в масовій та індивідуальній свідомості.
23. «Натуралістичний поворот» і проблема тілесності в епістемології.
24. Тілесна природа свідомості (М. Мерло-Понті, Ф. Варела).
25. Поняття емерджентності і концепція енактивного пізнання.
26. Зміна сучасної наукової парадигми і розвиток «технонауки».
27. Синергетичний підхід у сучасній науці.
28. Основні проблеми соціальної епістемології.
29. «Сильна програма соціології науки» Д. Блура.
30. Наукова комунікація та її трансформація в сучасних реаліях.

ТЕСТОВІ КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Чи завжди істинне знання є науковим?
 - а) так, істинне знання може бути тільки науковим;
 - б) ні, істинне знання може належати іншим сферам пізнання;
 - в) так, тому що істинне знання може бути сформульоване лише у поняттях;
 - г) так, тому що знання, що виявляється у художніх образах, повсякденному житті, не є істинним.
2. Результатом діяльності науки є:
 - а) теорія;
 - б) закони;
 - в) факти;
 - г) спостереження.
3. Чому саме у Стародавній Греції було створено вперше наукову теорію?
 - а) греки добре засвоїли мудрість Стародавнього Сходу;
 - б) греки вміли запозичувати знання у інших народів;
 - в) для греків велику роль грав раціональний аналіз дійсності; безкорисливе шукання істини.
 - г) греки дбали про вирішення конкретних проблем практики.
4. В чому полягає епістемологічний зміст науки?
 - а) наука систематизує досвід;
 - б) наука вирішує проблеми теоретичного і прикладного характеру;
 - в) наука перетворює спостереження у факти в контексті системи;
 - д) текст науки стає епістемологічним дискурсом завдяки внутрішнім і зовнішнім засобам (легітимація, підтвердження і популяризація на рівні освіти і медіа).
5. Що, згідно з К. Поппером, є найважливішим джерелом зростання світу об'єктивного знання:
 - а) підтвердження досвідом;
 - б) верифікація;
 - в) критицизм і фальсифікація;
 - г) конкуренція.
6. «Третій світ», за К. Поппером, це:
 - а) реальність, що існує об'єктивно;
 - б) стан свідомості та його активність;
 - в) універсум об'єктивного знання;
 - г) все, зазначене вище.
7. К. Поппер вважав, що головна вада теорії – це:
 - а) принципова неможливість її спростувати;
 - б) можливість її спростувати;
 - в) неможливість її розвивати далі;
 - г) неконкурентоспроможність теорії.
8. У чому полягають сутнісні ознаки наукової парадигми (Т.Кун)?
 - а) це – визнані всіма наукові досягнення, які протягом певного часу дають науковому співтовариству модель постановки проблем та їх вирішення;

- б) найвищі творчі досягнення епохи в певній сфері, в певний період існування науки;
 - в) виміри традиції, які гальмують розвиток науки та заважають творчості;
 - г) помилки вчених, які є джерелом нових пошуків.
9. Як, за Т. Куном, відбувається перехід до нової парадигми в розвитку науки?
- а) різко, революційним шляхом;
 - б) поступово, шляхом логічних аргументів та посилянь на досвід;
 - в) вкрай повільно, шляхом поступового порівняння старої парадигми з новою, а також із самою природою;
 - г) повільно, шляхом часткових змін старої парадигми.
10. Симптомом наукової революції, за Т. Куном, є:
- а) збільшення конкуруючих варіантів;
 - б) готовність випробувати щось нове;
 - в) звертання за допомогою до філософії;
 - г) все, визначене вище.
11. Що таке дискурс в сучасній науці?
- а) популяризація науки;
 - б) діалогічність науковців і читачів;
 - в) огляд подій минулого;
 - г) популяризація науки на рівні освіти і медіа.
12. Синергетика є у нинішній час методологічно продуктивною науковою концепцією, тому що вона:
- а) може однозначно передбачити шляхи і наслідки розвитку будь-якої системи;
 - б) відновлює механістичну картину світу, що панувала у класичній науці;
 - в) вміщує в собі нові пріоритети сучасної картини світу з її нестабільністю, багатоальтернативністю розвитку, ідеєю виникнення порядку з хаосу;
 - г) дозволяє забезпечити можливість глобального втручання у соціокультурні процеси.
13. Чи передбачає визначення «ненауковий» негативну оцінку?
- а) так, тому що наука є найвищим досягненням людського розуму;
 - б) ні, тому що кожна форма людської діяльності має специфічне призначення;
 - в) так, тому що наукове знання передбачає точність, виваженість, експериментальну перевірку;
 - г) так, тому що наукове обґрунтування розповсюджується на різні сфери людського життя.
14. Що є предметом епістемології?
- а) проблеми знання і пізнання;
 - б) розуміння суб'єктно-об'єктних відносин;
 - в) відношення «людина-світ»;
 - г) дослідження природничо-гуманітарних дисциплін.
15. Знання мають науковий характер тільки тоді, коли:
- а) від сукупності фактів здійснюється перехід до закономірностей;
 - б) відбувається опис і спостереження за фактами;
 - в) вдосконалюється життєвий досвід науковця;
 - г) всі зазначені вище.

16. Що таке «конвергентні технології» в сучасній епістемології?
- а) нано-, біо-, інформаційні та когнітивні технології;
 - б) технології машинобудування;
 - в) технології в освіті і вихованні;
 - г) технології містобудування.
17. В яких науках про людину можна прослідкувати «когнітивну революцію»?
- Вказати всі існуючі:
- а) астрономія; б) психологія; в) психолінгвістика;
 - г) соціальна епістемологія; д) еволюційна епістемологія.
18. Ким виступає суб'єкт пізнання в сучасній епістемології?
- а) він пасивний споглядач;
 - б) він активно отримує та інтерпретує знання;
 - в) він засвоює знання на рівні колективного досвіду.
19. Що таке «ментальні репрезентації»?
- а) це вроджені здатності мозку обробляти і зберігати інформацію;
 - б) це ментальні архетипи свідомості людини;
 - в) це фіксовані поняття і образи, втілені матеріально;
 - г) це психічні процеси мозку.
20. Які риси когнітивної епістемології можете назвати? Вказати всі існуючі:
- а) виходить з людської суб'єктивності у пізнанні;
 - б) визначає наукову парадигму, яка конструює соціальні зв'язки між вченими;
 - в) визначає зовнішній світ критерієм вихідної інформації;
 - г) визначає пізнавальні механізми як продукт еволюції живої природи;
 - д) виходить з емоцій, проявів волі та свідомості у пізнанні;
 - е) вивчає в основному не усвідомлені процеси, в тому числі сприйняття і пам'ять.
21. Що таке «тілесний підхід» в сучасній епістемології? Оберіть всі правильні варіанти:
- а) в процесі пізнання мозок, тіло і оточуючий світ складає певну єдину систему;
 - б) світ засвоюється людиною у формах діяльності;
 - в) людина засвоює інформацію пасивним шляхом;
 - г) характер тіла (розміри, потреби тіла) визначають той світ, з яким взаємодіє суб'єкт.
22. В чому полягає «парадокс Геттієра» щодо знання в сучасній епістемології?
- а) знання і судження – обидва аспекти пізнання;
 - б) істинне обґрунтоване судження не є критерієм знання;
 - в) обґрунтоване судження завжди є істинне знання;
 - г) судження і знання тотожні істині.
23. Що відносимо до логіки «пропозиціональних відношень» в епістемології?
- Вкажіть вірне:
- а) відношення суб'єкта до знання;
 - б) логіка вивчає логічні форми й формально-логічні закони побудови думки;
 - в) логіка аналізує установки «знає», «вірить» та відносини між ними.

24. Епістемологічний конструктивізм – це:
- а) не знання, а конструкція нашої свідомості;
 - б) знання, отримане шляхом конструювання 3D технологій;
 - в) вроджене знання;
 - г) знання, набуде емпіричним шляхом.
25. В чому відмінність між постнекласичним і класичним потрактуванням знання?
- а) в основу аналізу, впорядкованості, пояснення знання покладені поняття змісту, форми, обґрунтованості, істини;
 - б) використовуються поняття потрібного-непотрібного знання;
 - в) використовуються поняття цінності знання та активності суб'єкта;
 - г) знання є ймовірним, гіпотетичним та невизначеним;
 - д) знання і віра переплетені.
26. Що вивчає «соціальна епістемологія»? Назвіть всі можливі:
- а) роль суб'єкта в пізнавальній діяльності;
 - б) дихотомію «індивідуального» і «колективного» знання і пізнання;
 - в) дослідження когнітивних і соціально-комунікативних аспектів діяльності суспільства;
 - г) вплив штучного інтелекту на розвиток епістемології;
 - д) вплив соціальних практик на процес набуття знань.
27. Назвіть основних представників «теорії узгоджених (агрегованих) суджень»:
- а) У. Куайн;
 - б) Кр. Ліст;
 - в) Т. Кун;
 - г) Фр. Шмітт;
 - д) Д. Блур.
28. Назвіть основних представників «сильної програми соціології науки»:
- а) Б. Барнс;
 - б) Кр. Ліст;
 - в) Т. Кун;
 - г) Фр. Шмітт;
 - д) Д. Блур.
 - е) У. Куайн.
29. Визначте поняття «габітус»:
- а) соціо-культурні форми практики, «звички», які змінюються в залежності до суспільства, виховання, звичаїв;
 - б) усталені стереотипні форми поведінки;
 - в) звичаї і обряди;
 - г) традиційні норми поведінки, усталені на ментальному рівні.
30. Поняття «зона обміну» – це: Ким було запропоноване? _____
- а) усталені стереотипні форми поведінки;
 - б) соціальна група;
 - в) колективне знання;
 - г) взаємообмін між представниками різних наукових культур.
1. Т. Кун
 2. П. Галісон
 3. Кр. Ліст
 4. У. Куайн

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Основні критерії і проблемне поле сучасної епістемології.
2. Основні напрямки дослідження в сучасній епістемології.
3. Статус суб'єкта та «суб'єктно-об'єктних» відносин.
4. Традиційна і когнітивна епістемологія.
5. Роль когнітивних технологій у сучасній епістемологічній практиці.
6. Епістемологічні проблеми в добу інформатизації суспільства.
7. Основні підходи сучасної епістемології: еволюційний, інформаційний, антропологічний, комунікативний.
8. Роль науки в сучасному епістемологічному дискурсі.
9. Основні підходи до вивчення пізнання в сучасних практиках.
10. «Тілесний підхід» та ідея «енактивного пізнання».
11. Поняття знання в сучасній епістемології.
12. Знання та незнання. Відмінності між ними в сучасній епістемології.
13. Знання та інтерпретація.
14. Розуміння наративу.
15. Поняття істини. Критерії істинності.
16. Релятивізм як епістемологічна проблема.
17. Системний та інформаційний підхід та його роль у пізнавальній діяльності.
18. Як можна пояснити поняття «суб'єкт як система»?
19. «Хабітуалізація» як спосіб соціального конструювання реальності.
20. Поняття «індивідуального та колективного суб'єкта».
21. Робототехніка та штучний інтелект у сучасних пізнавальних процесах.
22. Поняття істини та її альтернативи в сучасній епістемології.
23. Релятивізм як епістемологічна проблема.
24. Смысл як основа комунікативних практик.
25. Смысл і досвід людини.
26. «Смысл», «значення», «сингулярність».
27. Герменевтичні особливості смыслу. Мова і смысль.
28. Теорія смыслу в аналітичній філософії.
29. Феноменологічна традиція і поняття смыслу.
30. Акомодация як інтерпретація смыслу.
31. Поняття габітуса і повсякденної практики.
32. «Зона обміну» як осередок комунікації людей.
33. Особливості комунікативної раціональності.
34. Особливості метафори та її комунікативні функції в сучасному інформаційному суспільстві.
35. Поняття інтерсуб'єктивності в індивідуальній свідомості.
36. Проблема інтерсуб'єктивності в некласичній філософії (Е. Гуссерль, Ж.П.Сартр, М. Хайдеггер, П.Рікер).
37. Соціально-епістемологічні аспекти інтерсуб'єктивності.
38. Тілесність та її зв'язок з інтерсуб'єктивністю.
39. Інтерактивність та інтеркорпоральність як соціальна взаємодія.

40. Емпатія як спосіб сприйняття дійсності.
41. Поняття емерджентності і концепція енактивного пізнання.
42. Зміна сучасної наукової парадигми і розвиток «технонауки».
43. Синергетичний підхід у сучасній науці.
44. Громадянська наука як соціальний проєкт у творенні наукового знання.
45. Основні проблеми соціальної епістемології.
46. Особливості «сильної програми соціології науки».
47. Обґрунтування доксистичного відношення (соціального свідчення) в соціальній епістемології.
48. Колективні агенти та їх роль у соціальній епістемології.
49. Наукова комунікація та її трансформація в сучасних реаліях.
50. Соціальний конструктивізм Б. Латура.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання знань студентів здійснюється відповідно до положень «Про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет»» (пп. 5.2, 5.3), «Про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» затверджених наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р. та «Про оцінювання навчальних досягнень студентів ДВНЗ «УжНУ» за кредитно-модульною системою» затвердженого наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 503/01-17 від 03.03.2015 р. (п.2.2).

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання можуть бути:

- іспит;
- стандартизовані тести;
- реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

У процесі викладання навчальної дисципліни «Епістемологічні проблеми сучасної філософії» передбачене застосування як академічних, традиційних, так і проблемно-орієнтованих, інноваційних інтерактивних навчальних технологій. У процесі виконання студентом самостійної роботи перевага надається ініціативному самонавчанню, що дозволяє магістру в межах загальних тем обирати і досліджувати проблемні питання за інтересами.

При викладанні дисципліни «Епістемологічні проблеми сучасної філософії» застосовуються як традиційні, так і інноваційні та інтерактивні форми занять: проблемна лекція, лекція-конференція, семінар-дискусія, семінар-конференція. Метою таких форм навчання є формування та удосконалення: навиків творчого осмислення інформації, та креативних підходів до її презентації; вміння правильно висловлюватися й аргументувати власну думку; здатності до конструктивного діалогу; критичного мислення, особистісних характеристик (толерантність, комунікабельність, повага до альтернативної думки) тощо.

Перевірка рівня навчальних досягнень студентів з дисципліни «Епістемологічні проблеми сучасної філософії» здійснюється на основі результатів **поточного, модульного та підсумкового (іспит) контролів**.

За умов кредитної технології навчання контроль успішності студентів поділяється на:

- **поточний контроль**, який здійснюється викладачем безпосередньо в ході вивчення дисципліни на лекціях (фронтальне опитування), практичних заняттях (усний, письмовий, комбінований, тестовий, практичний, презентація).

Оцінюються:

- усні відповіді на семінарських заняттях;

- активність у дискусіях, вміння аргументувати власну позицію;
- виконання практичних завдань;
- контрольні тестування;
- підготовка усних доповідей;
- підготовка презентації та її захист.

Максимальна оцінка поточного контролю становить 60 балів.

- **модульний контроль успішності**, який здійснюється з метою оцінки рівня засвоєння студентом програми навчальної дисципліни (письмове тестування).
- **підсумковий семестровий контроль**: усне опитування, відповіді на запитання.

Форма підсумкового семестрового контролю: іспит.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Гуманитарное знание и вызовы времени / Отв. ред. и составитель тома С. Я. Левит. М., СПб.: Центр гуманитарных инициатив; Университетская книга, 2014. 480 с. (Серия «Humanitas»).
2. Голдстейн М., Голдстейн И. Как мы познаем. Исследование процесса научного познания. / Сокр. пер. с англ. М.: Знание, 1984. 256 с., ил.
3. Добронравова І. С. Філософія та методологія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко. К. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 223 с.
4. Дротянко, Л. Г. Фундаментальне та прикладне знання як соціокультурна та праксеологічна проблема [Текст] / Л. Г. Дротянко; Центр гуманіт. освіти НАН України, Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. К.: Четверта хвиля, 1998. 174 с.
5. Знание как предмет эпистемологии [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии; Отв. ред. В.А. Лекторский. М.: ИФ РАН, 2011. 223 с.
6. Ильин В. В. Теория познания. Герменевтическая методология. Архитектура понимания: монография. М: Проспект, 2018. 184 с.
7. Ильин В. В., Лебедев С. А., Губман Б. Л. Введение в философию: учебное пособие / под ред. С. А. Лебедева. Москва: Проспект, 2018. 368 с.
8. Ильин В. В. Теория познания. Социальная эпистемология. Социология знания. М.: Академический Проект; Гаудеамус, 2014. 204 с.
9. Ильин В. В. Философия: учебник. В 2 т. Т. 1 / В. В. Ильин. Ростов н/Д: «Феникс», 2006. 832 с. (Высшее образование).
10. Интерсубъективность в науке и философии / Под редакцией Н. М. Смирновой. М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2014. 416 с.
11. История, философия и методология науки и техники: учебник для магистров / Н. Г. Багдасарьян, В. Г. Горохов, А. П. Назаретян; под общ. ред. Н. Г. Багдасарьян. М.: Издательство «Юрайт», 2015. 383 с. Серия: Магистр.
12. Кононюк А. Е. Обобщенная теория познания и созидания. К.2. Ч.2. К.: «Освіта України», 2013. 564 с.
13. Лекторский В. А. Эпистемология классическая и неклассическая. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 256 с.
14. Никитина Е.А. Познание. Сознание. Бессознательное. М.: Либроком, 2011. 224 с.
15. Петрушенко В. Л. Гносеологія та епістемологія: Навчальний посібник. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 209 с.
16. Релятивизм, плюрализм, критицизм: эпистемологический анализ [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии; Отв. ред. В.А. Лекторский. М.: ИФ РАН, 2012. 181 с.

17. Свасьян К. А. Феноменологическое познание. Пропедевтика и критика / [Отв. ред. Э. Р. Атаян]; АН АрмССР. Ин-т философии и права. Ер.: Изд-во АН Арм. ССР, 1987. 199 с.
18. Соціологія культури: Навч. Посібник / О. М. Семашко, В. М. Піча, О. І. Погорілий та ін. К.: «Каравела», Львів: «Новий світ-2000», 2002. 334 с.
19. Степин В. С., Кузнецова Л. Ф. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации. М., 1994. 274 с.
20. Телесность как эпистемологический феномен [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии; Отв. ред. И.А. Бескова. М.: ИФРАН, 2009. 231 с.
21. Философия и методология познания: Учебник для магистров и аспирантов. Санкт-Петербургский университет МВД России; Академия права, экономики и безопасности жизнедеятельности; СПбГУ; СПбГАУ; ИпиП (СПб.) / Под общ. и науч. ред. В.Л. Обухова, Ю.Н. Солониной, В.П. Сальникова и В.В. Васильковой. СПб.: Фонд поддержки науки и образования в области правоохранительной деятельности «Университет», 2003. 560 с.
22. Эпистемология: перспективы развития / Отв. ред. В. А. Лекторский; отв. сек. Е. О. Труфанова. М.: «Канон+», РООИ «Реабилитация», 2012. 536 с.

Допоміжна література

1. Амеліна С. Б. Конструювання образу людської тілесності у смисловому полі масової культури. Вісник Дніпропетровського університету. 2014, Т. 22, Вип. 24 (2). С. 3-8.
2. Антоновский А. Ю. Общество как теоретический объект. Эмерджентизм социальной теории vs. редукционизм естественных наук. Философия науки и техники. 2014. Т. 19. С. 80-100.
3. Ардашкин И. Б. Эпистемологические аспекты исследования телесности человека. Известия Томского политехнического университета. Философия, социология и культурология. 2012. Т. 321. № 6. С. 119-126.
4. Аршинов В.И. Концепт интерсубъективности – инструмент анализа проблем современной науки. [в кн.: Интерсубъективность в науке и философии (ред. Смирнова Н.М.)]. М.: Канон+ РООИ «Реабилитация», 2014. С. 89-141.
5. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. М.: «Медиум», 1995. 323 с.
6. Білоус Т.М. Натуралізм у сучасній філософії науки: когнітивні засади. Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. 2013. Вип. 663-664. С. 246-252.
7. Богданова В.О. Эпистемология телесности: от модели «телопротез» к модели «тело-сознание». Философия и культура. 2011. № 2 (38). С. 9-19.
8. Бурдьє П. Структура, габитус, практика. Журнал соціології та соціальної антропології. 1998. Т.І. Вип. 2. <http://www.old.jourssa.ru/1998/2/4bourd.html>

9. Вебер М. Хозяйство и общество. Очерки понимающей социологии / Пер. с нем. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2046. 445 с.
10. Вовк С. М. Некласична методологія: сутність, структура й перспективи розвитку. Філософські проблеми гуманітарних наук (Збірка наукових праць). К., 2009. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11457.html>
11. Галисон П. Зона обмeна: координація убуєднeнь и дeйствий. Вoпр. иcтopии еcтeствoзнaния и тeхники. 2004. № 1. С. 64-91.
12. Галуцьких І. Сенсорно-чуттєве тіло та його художня репрезентація в образно-нарaтивній структурі aнгліїcькoї літeрaтури мoдeрнізмy й пocтмoдeрнізмy. Нaуковий віcник Східноєвpoпeйcькoгo нaціoнaльнoгo університeту імені Лeсї Укрaїнки. РОЗДІЛ ІІІ. Дискурсoзнaвcтвo. Тeкcтoлoгія. Літeрaтурoзнaвcтвo. 2015. №3. С. 128-134.
13. Губерський Л. В. Гуманітарний прoстір oсвіти: cучacні виміри та пріоритeти. Філософські пpoблeми гyмaнiтaрних нaук (Збірка нaукових пpaць). К., 2009. Рeжим дoступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11392.html>
14. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философия. Философия как строгая наука. Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. 772 с.
15. Дорожкин А.М. Проблемы построения и типологии «зон обмeна». Эпистемология и философия науки. 2017. № 4. С. 20-30.
16. Зинченко Е. В. «Коммуникативная рациональность» как априори социальных наук (методологический обзор проектов). Теоретический журнал Credo New. 2003. № 3. С. 23-32.
17. Івaнчук А. Фeнoмeнoлoгiчнa кoнцeпцiя «тілa» у твopчocтi М. Мeрлo-Пoнтi. Пpoблeми гyмaнiтaрних нaук. Сeрiя: Філософія. 2015. Випуск 35. С. 139-146.
18. Ільин В. В., Мамедов А. А., Бирюкова Е. А., Мюлляринен Е. А., Платонов В. В. Структура герменевтического акта: гносеологический аспект. Сервис Plus: Культура и цивилизация. 2017. Том 11. № 2. С. 102-110.
19. Касавин И. Т. Смысл как проблема эпистемологии и науки. Эпистемология и философия науки. 2007. Т. XIII. № 3. С. 5-16.
20. Касавин И. Т. Современная эпистемология и ее критики: о кризисах и перспективах. Эпистемология и философия науки. 2018. Т. 55. № 4. С. 8-25.
21. Князева Е. Н. Эволюционная эпистемология перед лицом междисциплинарных вызовов современной науки. Философия науки и техники. 2014. Т. 19. С. 125-144.
22. Колотило В. В. Сучacнa картинa cвітy і cвітoгляд людини. Філософські пpoблeми гyмaнiтaрних нaук (Збірка нaукових пpaць). К., 2009. Рeжим дoступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11466.html>
23. Корнев Г. П. Зона обмeна: пoнимaниe и кoнcтpуиpoвaниe нaукой и философией. Эпистемология и философия науки. 2017. Т. 54. № 4. С. 34-38.

- 24.Кравцов Ю. С. Теория коммуникации как интенциональное основание парадигмы социально-философского знания. Філософські проблеми гуманітарних наук (Збірка наукових праць). К., 2009. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11529.html>
- 25.Куайн У. Слово и объект. М.: Логос, 2000. 386 с.
- 26.Культурно-историческая эпистемология: проблемы и перспективы. К 70-летию Бориса Исаевича Пружинина / Отв. ред.-сост. Н. С. Автономова, Т. Г. Щедрина. М., 2014. (Серия «Humanitas»).
- 27.Кун Т. Структура научных революций. М. : Прогресс, 1977. 304 с.
- 28.Латур Б. Наука в действии: следуя за учеными и инженерами внутри общества. СПб.: Изд-во Европ. ун-та в Санкт-Петербурге, 2013. 414 с.
- 29.Лебідь А. Є. Істина: від онтології $\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha$ до епістемології $\psi\epsilon\upsilon\delta\omicron\varsigma$. Філософія науки: традиції та інновації. 2011, № 2 (4). С. 26-32.
- 30.Лебедев С. А. О двояком понимании категории объекта и субъекта научного познания. Журнал философских исследований. 2019. Т. 5. № 1. С. 3-9.
- 31.Лебедев С. А. Проблема субъекта и объекта в научном познании. Вестник ТвГУ. Серия «Философия». 2016. № 1. С. 19-26.
- 32.Лівицька І. А. Аналітичний огляд теорій наративу та наративності: сучасна епістемологія пізнання. Південний архів (філологічні науки). 2019. № 79. С. 39-43.
- 33.Логико-эпистемологические и социально-психологические мотивы в современной методологии науки. Философия. Наука. Методология. М., 1997.
- 34.Малишена Ю. О. Епістемологічна проблематика соціальної епістемології. Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. 2017. № 26. С. 37-40.
- 35.Малишена Ю. О. Колективність знання: дискусії в контексті соціальної епістемології. Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. 2018. № 2(28). С. 38-40.
- 36.Масланов Е. В. Зоны обмена в научных, религиозных и политических сообществах: сравнительный анализ. Социология науки и технологий. 2019. Том 10. № 3. С. 72-88.
- 37.Мерло-Понти М. Сомнения Сезанна / пер А. Гараджи [Электронный ресурс]. Теории и практики. Режим доступа: <http://theoryandpractice.ru/posts/7647-cezanne>
- 38.Мерло-Понти М. Феноменология восприятия / пер. с фр. под ред. И.С. Вдовиной, С.Л. Фокина. СПб.: Ювента; Наука, 1999. 603 с.
- 39.Мотрошилова Н.В. «Социальная эпистемология»: новые проблемы, дискуссии и дихотомии. Ценности и смыслы. М.: Институт эффективных технологий, 2011. № 5. С. 5-31.
- 40.Муха О. Трансформація людської тілесності у ХХІ сторіччі: на шляху до «тіла майбутнього». Соціогуманітарні проблеми людини. 2010. № 5. С. 60-68.
- 41.Надибська Оксана. Епістемологічний дискурс соціогуманітарного дослідження пріоритетів. Філософія освіти. 2009. 1-2 (8). С. 67-79.

42. Никитина Е. А. Коллективный субъект в сложных человекомерных системах? Интеллект или сумма технологий? Философия науки и техники. 2021. Т. 26. № 1. С. 122-130.
43. Никитина Е. А. Проблема субъекта познания в современной эпистемологии. Перспективы науки и образования. 2015. 2 (14). С. 16-24.
44. Никифоров А. Л. Роль науки в современном обществе. Философия науки и техники. 2014. Т. 19. С. 38-63.
45. Николаенко В. Л., Николаенко Л. Г. Социология культуры: краткий словарь / под ред. Н. В. Туленкова. К.: ИПК ГСЗУ, 2011. 577 с.
46. Огурцов А. П. Интерсубъективность как проблема философии науки. Философия науки. 2014. Вып. 14. С. 235-246.
47. Петрушенко В. Л. Людина і знання: епістемологічна складова філософської антропології. Humanitarian vision. 2017. Vol. 3, Num. 1. С. 67-72.
48. Петрушенко В. Л. Структура і розвиток знання. Humanitarian vision. 2018. Vol. 4, Num. 2. С. 46-50. Режим доступа:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2018_4_2_10
49. Пирожкова С. В. «Чистая» или «полезная»: культурный статус науки и перспективы его изменения. Философия науки и техники. 2021. Т. 26. № 2. С. 52-67.
50. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии. М., 1985. 344 с.
51. Порус В.Н. Рациональная коммуникация как проблема эпистемологии. Эпистемология и философия науки. 2008. № 3. С. 57-70.
52. Решетникова Е. В. Метафора в постнеклассическом познании: монография / Е. В. Решетникова; Новосиб. гос. архитектур.-строит. ун-т (Сибстрин). Новосибирск: НГАСУ (Сибстрин), 2013. 160 с.
53. Сибиряков И. В. Метафора: гносеологический статус, механизмы реализации и роль в познании : монография / И. В. Сибиряков; Федеральное гос. образовательное учреждение высш. проф. образования «Челябинский гос. ун-т». Челябинск: Челябинская гос. акад. культуры и искусств, 2006. 128 с.
54. Смирнова Н. М. Коммуникация и интерсубъективность. Философия науки. 2013. № 17. С. 40-54.
55. Смирнова Н. М. Концепт интерсубъективности в структурах междисциплинарного синтеза. Философия науки и техники. 2014. Т. 19. С. 145-163.
56. Современные тенденции развития эпистемологии (материалы «круглого стола») [Электронный ресурс]. Вопросы философии. 2018. № 10. Режим доступа:
http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=2053&Itemid=52
57. Суриков К. А., Пугачева Л. Г. Человек в космосе мышления. Введение в эпистемологию (сборник). М.: «Товарищество научных изданий КМК», 2008.

- 58.Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / пер. с англ. и нем. М. : Прогресс, 1986. 542 с.
- 59.Филатов В.П. Научное познание и мир человека. М.: Политиздат, 1989. 270 с.
- 60.Философия науки. Эпистемология в междисциплинарных исследованиях. Вып. 19. / Отв. ред. И. А. Герасимова. М., 2014.
- 61.Філософський енциклопедичний словник [за ред. Шинкарука В.І.] К.: Абрис, 2002. 744 с.
- 62.Філософський словник соціальних термінів / [В. П. Андрущенко, М. І. Бойченко, М. І. Михальченко, Т. В. Андрущенко].[3-є вид., доповнене]. Харків: «Р.И.Ф.», 2005. 670 с.
- 63.Философский энциклопедический словарь / [гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. М.: Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.
- 64.Фуко Мишель. Археология знания / Пер. с фр. М. Б. Раковой, А. Ю. Серебрянниковой; вступ. ст. А. С. Колесникова. СПб.: ИЦ «Гуманитарная Академия»; Университетская книга, 2004. 416 с. (Серия «Ars Рига. Французская коллекция»).
- 65.Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Пер. с нем. под. ред. Д. В. Скляднева. СПб.: Наука, 2006. 380 с.
- 66.Хилл Томас. Современные теории познания / Перевод с английского; Общая редакция и предисловие проф. Б. Э. Быховского М.: Прогресс, 1965. 533 с.
- 67.Черткова Е. Л. Истина как этическая проблема эпистемологии. Философия науки. Институт философии РАН. 2014. Т. 19. С. 64-79.
- 68.Чуйко В. Л. Когнітивізм як об'єкт когнітології. Монографія. Ніжин: Вид-во «Міланік», 2007. 148 с.
- 69.Чуйко В. Л. Суб'єкт реконструючої рефлексії. Вісник Національного авіаційного університету. Сер.: Філософія. Культурологія. 2009. № 2. С. 37-42. Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2009_2_10
- 70.Шелковникова З. Б. Наративний поворот у лінгвістиці. Лінгвістика ХХІ століття. 2013. С. 195-200.
- 71.Шуман А.Н. Трансцендентальная философия. Минск: Экономпресс, 2002. 416 с.
- 72.Щедровицкий Г. П. Логико-эпистемологические и социально-психологические мотивы в современной методологии науки. [Электронный ресурс]. Режим доступа:
<https://www.fondgp.ru/publications/%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8D%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5-%D0%B8-%D1%81%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D1%8C/>
- 73.Щедровицкий Г. П. Синтез знаний: проблемы и методы. На пути к теории научного знания. М., 1984. С. 67-109.

74. Эволюционная эпистемология: проблемы, перспективы. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1996. 194 с.
75. Эпистемология вчера и сегодня [Текст] / Рос. акад. наук, Ин-т философии; Отв. ред. В.А. Лекторский. М.: ИФРАН, 2010. 188 с.
76. Эпистемология сегодня. Идеи, проблемы, дискуссии: монография / Под ред. чл.-корр. РАН И.Т. Касавина и Н.Н. Ворониной. Н. Новгород: Изд-во Нижегородского госуниверситета им. Н.И. Лобачевского, 2018. 413 с.
77. Habermas, Jürgen. The theory of communicative action. Vol. 1: Reason and the rationalization of society / Translated and with an Introduction by Thomas McCarthy. Boston: Beacon Press, 1984. 465 p.
78. Machin, Amanda. Bodies of knowledge and knowledge of bodies: "We can know more than we can tell" Epistemology & Philosophy of Science. 2018, vol. 55, no. 4, pp. 84-97.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Архіви наукового журналу «Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках». – Режим доступу: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/issue/archive>
2. Архивы научного журнала «Эпистемология и философия науки». – Режим доступа: <https://journal.iph.ras.ru/issue/archive>
3. Достоинство знания как проблема современной эпистемологии. Материалы «круглого стола» [Электронный ресурс] // Вопросы философии. – 2016. – № 8. – Режим доступа: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=1451
4. Каталог посилань на ресурси Інтернет «Навчальні дисципліни» – Сайт http://library.vspu.edu.ua/html/posilan_disciplini.html
5. Електронний каталог наукової бібліотеки НАКККиМ
Ресурс: http://library.nakkkim.edu.ua:8080/libr/TopicDescription?topic_id=438
6. Журнал «Философия науки». Вып. 15. Эпистемология: актуальные проблемы. – М.: ИФ РАН, 2010. – Режим доступа: https://iph.ras.ru/ps_15.htm
7. Стенфордська філософська енциклопедія: переклади вибраних статей. – Режим доступу: <http://www.philosophy.ru/ru/phil/iph.ras/library/ruspaper/KEZIN1.htm>
8. Знание в связях социальности: Монография. – 2003. – Режим доступа: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000912/st000.shtml>

Навчально-методичні рекомендації

Василь Левкулич

Уляна Мараєва

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Підписано до друку 30.06.2022. Формат 60x84/16.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 2,1.

Наклад 100 прим. Віддруковано на різнографі.

Видавництво УжНУ «Говерла»

88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців
виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія 3т №32 від 31 травня 2006 року